

دوفصلنامه علمی- تخصصی «پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه»

شماره پنجم، پاییز و زمستان ۱۳۸۹: ۱-۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۰۹/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۱۲/۲۳

بررسی جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی و اعتیاد اینترنتی در بین جوانان شهر همدان

* اکرم محمدی
** اسدالله نقدی
*** اکبر علیوردی نیا
**** محسن کیانی

چکیده

ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی و نقش روز افزون آنها در زندگی اجتماعی سبب شده است تا شکل‌های افراطی‌تر استفاده از این فناوری‌ها و پیامدهای ناخواسته آنها خطری برای حیات سالم اجتماعی تلقی گردند. در میان رسانه‌های مدرن، اینترنت به دلیل جاذبه‌ها و فرصت‌های متنوع جایگاه ویژه‌ای دارد. اما در کنار کارکردهای مفید و مثبت آن، استفاده افراطی از آن می‌تواند منجر به اختلال در عملکردهای فردی و اجتماعی گردد، و زمینه ایجاد وضعیتی که به آن اعتیاد اینترنتی گفته می‌شود را فراهم کند. اعتیاد اینترنتی ممکن است در بین اقشار مختلف مشاهده شود، اما در میان جوانان شایع‌تر است. این پژوهش با هدف بررسی رابطه اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی در بین جوانان شهر همدان انجام شده است و از نظریه‌های سرمایه اجتماعی (کلمن، پاتنام، فوکویاما و بوردیو)، نظریه‌پردازان شبکه اجتماعی و تأثیرات متقابل دو متغیر سرمایه اجتماعی و اعتیاد به اینترنت که در سه دیدگاه عرضه شدند استفاده شده است. روش تحقیق این پژوهش، پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق جوانان شهر همدان بوده‌اند که با روش نمونه‌گیری گلوله برفی، تعداد ۱۳۸ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه استاندارد شده اعتیاد به اینترنت یانگ (۱۹۹۸) و پرسشنامه محقق ساخته درباره سرمایه اجتماعی است. داده‌ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS پردازش شده‌اند. نتایج تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که میزان اعتیاد به اینترنت در میان پسران (۴۱/۰۵) و در میان دختران (۳۶/۴۱) است. همچنین یافته‌های به دست آمده مؤید عدم وجود رابطه معنی‌دار بین اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی است. علاوه بر این بین متغیرهای سن، رشته تحصیلی و اعتیاد به اینترنت نیز رابطه معنی‌داری مشاهده نشد، اما بین اعتیاد به اینترنت و جنسیت این رابطه معنی‌دار بوده است.

واژه‌های کلیدی: اینترنت، اعتیاد به اینترنت، سرمایه اجتماعی، جوانان همدان، همدان.

Akmoha2002@yahoo.com
Naghdi@basu.ac.ir
Aliverdinia@umz.ac.ir
Mh_kiani@yahoo.com

* نویسنده مسئول: استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه بوعلی سینا همدان
** دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه بوعلی سینا همدان
*** دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه مازندران
**** کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی از دانشگاه بوعلی سینا

ظهور پدیده‌ای به نام اینترنت گردش اطلاعات را در سطح جهان شدت بخشیده است. تا اواسط دهه ۹۰ اکثر شبکه‌های اجتماعی به اینترنت منتقل شدند. پیدایی صور نوین ارتباط در شبکه‌های بزرگ کامپیوتری زمینه‌ساز فضاهاى اجتماعى جدید شد و مجموعه گسترده‌ای از اجتماعات مجازی^۱ را به وجود آورد. فضاهاى بدون مرز که روابط اجتماعى را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بدین سان فناوری‌های نوین اطلاعات، اقصی نقاط عالم را در شبکه‌های جهانی بر ساخته از ابزارهای به یکدیگر پیوند داده و ارتباطات کامپیوتری، مجموعه گسترده‌ای از اجتماعات مجازی را به وجود آورده است (دوران، ۱۳۸۱: ۳۱). در قرن ۲۱ وعده داده شده، که فناوری‌های نوین دیجیتالی به ویژه اینترنت تأثیر عمیقی در زندگی روزمره ما داشته باشد هم‌چنان که باعث تغییرات فوق العاده‌ای در زندگی ما شده است که برای همه ما این تغییرات واضح و روشن است (چنج و همکاران، ۲۰۰۸: ۲۵۹۷). به نظر کاستلز در آغاز هزاره سوم میلادی و با بروز پارادایم جدید مبتنی بر فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، همه کشورهای جهان به طور مستقیم یا غیر مستقیم در معرض تغییرات ساختاری قرار خواهند گرفت. این نوع فناوری به خودی خود، نسبت به نهادها و فرآیندهای اجتماعی عامل تعیین کننده محسوب نمی‌شود، بلکه در ماتریس پیچیده کنش متقابل بین ساختارهای اجتماعی و کنشگران نقش یک عامل واسطه‌ای را ایفا می‌کند، به همین دلیل در مرکز کنش انسانی قرار می‌گیرد (حسنی، ۱۳۸۲: ۳۴-۳۲).

از نظر آماری، کاربران اینترنت به‌خصوص از سال ۱۳۸۰ شمسی (۲۰۰۰ میلادی) رو به فزونی بوده است. مثلاً تعداد کاربران اینترنت در آمریکای شمالی بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸ میلادی ۱۲۹/۶ درصد افزایش یافته است و تقریباً ۷۴ درصد جمعیت این منطقه از اینترنت استفاده می‌کنند. این رشد در کشور ما ایران نیز بسیار زیاد بوده که در سال ۱۳۸۶ به ۱۸ میلیون افزایش یافته و این بدان معنی است که تعداد کاربران ایرانی اینترنت بین این سال‌ها ۷۱۰۰ درصد رشد داشته که در نوع خود در جهان کم نظیر بوده است. این رشد در پایان سال ۲۰۰۸ میلادی و آبان ۱۳۸۷ شمسی به ۹۱۰۰ درصد افزایش یافته و ۳۵ درصد از جمعیت ایران را زیر نفوذ خود قرار داده بود. این روند در سال ۱۳۸۸ حتی به رشدی ۴۴/۵ درصدی هم دست یافته که در مقایسه با سایر کشورهای منطقه خاورمیانه و خلیج فارس، رشد بی مانند و غیر منتظره‌ای محسوب می‌شود. چنین افزایشی نشان می‌دهد که امروزه ما در دنیایی زندگی می‌کنیم که به شدت تحت تأثیر توانایی‌ها و قابلیت‌های جهان مجازی و اینترنت قرار دارد. این قابلیت‌ها توانایی ارتباطی وسیع تری را نسبت به گذشته و در همه ابعاد و جنبه‌های مورد نیاز

زندگی را برای ما فراهم می‌کند (عبداللهیان، ۱۳۸۷: ۱۳-۱۲).

بر اساس آمارهای موجود، بیشترین کاربران اینترنت در جهان نوجوانان و جوانان هستند. در حال حاضر در آمریکا از ۱۸۰ میلیون کاربر اینترنتی ۴۰ میلیون آنها را جوانان زیر ۱۸ سال تشکیل می‌دهند که این رقم در سال ۲۰۰۵ به بیش از ۴۰ میلیون کاربر رسید. ایران نیز جمعیت جوانی دارد و ۲۲/۸ درصد جمعیت کشور را جوانان تشکیل می‌دهند؛ مانند سایر کشورها، جوانان پرجمعیت‌ترین قشر سنی کاربران اینترنتی در ایران به شمار می‌روند. نتایج مطالعات سازمان ملی جوانان، در سال‌های ۱۳۷۶، ۱۳۸۱، ۱۳۸۴ نشان می‌دهند بیشترین تعداد کاربران اینترنتی را جوانان ۱۸ تا ۲۸ ساله تشکیل داده؛ به طوری که در سال ۱۳۷۶، ۱۰ درصد، در سال ۱۳۸۱، ۱۹ درصد و در سال ۱۳۸۴، ۲۹ درصد جوانان از اینترنت استفاده می‌کرده‌اند (پاک سرشت و نوری نیا، ۱۳۸۶: ۵۲). اینترنت دیگر ابزاری پیچیده نیست که تنها به وسیله دانشمندان استفاده شود، بلکه به دست گروه‌های گوناگون از آن استفاده‌های مختلف می‌شود و ساعت‌ها وقت کاربران را به خود اختصاص می‌دهد. تا حدی که ممکن است فرصت کمتری برای ارتباطات رودررو داشته باشند (یوتوکایاماچی و چین فرانکو کوژه، ۲۰۰۲: ۳).

همزمان با دسترس روزافزون و گسترده جوانان به اینترنت تغییراتی در روابط اجتماعی آنها ایجاد شده و اینترنت بخش مهمی از فعالیت‌های آموزشی، شغلی و فراغتی آنها را به خود اختصاص داده است. به این جهت این احتمال وجود دارد که بهره‌مندی از این پدیده بر نوع کنش‌ها، اولویت‌ها و جهت‌یابی آنها تأثیر داشته باشد، هرچه روابط نوجوانان و جوانان در جهان مجازی افزایش می‌یابد، دامنه روابط آنان در جهان واقعی کاسته می‌شود. اینترنت از ابعاد مختلف بر زندگی ما اثر گذار بوده است ویژگی‌های منحصر به فرد اینترنت از جمله سهولت دسترس آسان به آن، ۲۴ ساعته بودن، سادگی کار، هزینه پایین، دسترس اطلاعات، گمنام ماندن کاربران آن و... همگی موجب استقبال عظیم مردم سراسر جهان از آن شده است. این خصوصیات، علاوه بر آنکه از یک طرف از قابلیت‌های اینترنت محسوب می‌شوند، از طرف دیگر از معایب آن نیز به شمار می‌آیند. با اینکه اینترنت اکنون در اوج قله انقلاب صنعتی دیجیتال قرار دارد، اما هر گونه انقلاب جدیدی، بی‌گمان مشکلات و گرفتاری‌های جدید می‌آفریند. یکی از مشکلاتی که اینترنت پدید آورده است، اعتیاد مجازی یا اعتیاد به اینترنت است (خواجه موگهی، ۱۳۸۹: ۳۶۰)، که موضوع رو به رشد عصر اطلاعات است و با افزایش دسترس روزانه جوانان به اینترنت و منابع آنلاین روز به روز شایع‌تر می‌شود (معیدفر و همکاران، ۱۳۸۵: ۲). اعتیاد به اینترنت^۱ مفهومی است که از سال ۱۹۹۵ بدان توجه شد و به تدریج انواع مختلف این اعتیاد مانند اعتیاد

به چت، اعتیاد به قمار و اعتیاد به بازی‌های ویدئویی آنلاین از طریق شبکه و غیره شناخته شد (دی جوی، ۲۰۰۱: ۵۲۳). برای بسیاری از مردم مفهوم و تعریف اعتیاد به اینترنت قابل قبول نیست و اعتیاد را در وابستگی به داروها و الکل می‌دانند. اما یانگ معتقد است واژه معتاد برای کاربران اینترنت هم به کار گرفته می‌شود، زیرا نشانه‌های اعتیاد به اینترنت همان ویژگی‌های را دارد که در اعتیاد به الکل و سیگار دیده می‌شود (یانگ، ۱۹۹۸).

یانگ پیشنهاد می‌کند که چهار نوع عمل جود دارد که باعث اعتیاد به اینترنت (استفاده بیش از حد اینترنت) می‌شود:

۱. برنامه‌های کاربردی، عملکرد آنلاین بودن مخصوصاً برای معتادین به اینترنت مسئله‌ساز است.

۲. احساس آنلاین بودن لذت بخش و آرام کننده است.

۳. شناخت، اینترنت به عنوان عملی برای تسکین افکار ناسازگارانه و فاجعه‌آمیز است.

۴. حوادث زندگی، ناراضی‌تی از یک یا چند حوزه از زندگی که شامل عدم وجود رابطه

معنی‌دار یا اساسی و بنیادی می‌شود (چارمین، ۲۰۱۰: ۲-۱).

اعتیاد به اینترنت با اختلال کمبود توجه، اختلال دو قطبی، مشکلات در روابط بین فردی، افسردگی و برانگیختگی بالا در ارتباط بوده است. از طرفی برخی مطالعات با بررسی مشخصات دموگرافیک به عنوان متغیرهای پیش‌بینی کننده اعتیاد به اینترنت، جنسیت، سن، بیکاری و تأهل را مؤثر دانسته‌اند. برخی دیگر نیز ویژگی‌های شخصیتی کاربران را در ارتباط با اعتیاد به اینترنت بررسی نموده‌اند و خصوصیاتمانند کم‌رویی، اضطراب، خوداتکایی با درجه پایین، احساسات ناپایدار و خیال پردازی، دنبال تازگی بودن، برون‌گرایی و باز بودن را در ابتلا فرد به اعتیاد به اینترنت مؤثر دانسته‌اند (فیتز پاتریک، ۲۰۰۸: ۵۹-۶۰).

هولمز در تعریف خود از اعتیاد اینترنتی، به تعریف استفاده طبیعی و معمولی اینترنت پرداخته و می‌گوید که هر گاه میزان استفاده از اینترنت به کمتر از ۱۹ ساعت در هفته برسد، در آن صورت می‌گوییم که فرد به شکل طبیعی از اینترنت استفاده می‌کند. بنابراین، از نظر هولمز، فردی که بیش از ۱۹ ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌کند، معتاد به اینترنت است. گلدبرگ معتقد است که اعتیاد اینترنتی عبارت است از استفاده بیمارگونه و وسواسی از اینترنت، که معیارهایی همچون تحمل و علائم کناره‌گیری، از شاخصه‌های آن هستند (شایق و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۵۰). اورزاک نیز اعتیاد به اینترنت را به عنوان نوعی اختلال در نظر می‌گیرد، مردمی که رابطه با صفحه رایانه را جذاب‌تر از واقعیت زندگی روزمره می‌بینند از آن رنج می‌برند. به نظر او هر کسی که رایانه دارد در معرض اعتیاد است، اما افرادی که خجالتی، افسرده، تنها و بی‌حوصله هستند، آسیب‌پذیری بیشتری دارند (برد، ۲۰۰۲: ۱۱-۲). اما یافته‌های کراوت راجع به شخصیت

افرادی که از اینترنت استفاده زیاد دارند نشان می‌دهد که بیشتر این افراد شخصیت برون‌گرایی دارند و اینها احتمالاً سطوح بالاتری از اعتماد به نفس دارند و کمتر تنها هستند. هر چند دیگر محققان دریافته بودند افرادی که استفاده زیاد از اینترنت دارند، اعتماد به نفس کمتری نسبت به سایرین دارند (لائورا، ۲۰۰۹: ۱۰۴). بسیاری از معتادان به اینترنت سلامتی خود را به مخاطره می‌اندازند، به طور میانگین ۳۸ ساعت در هفته را صرف تماس به اینترنت می‌کنند؛ در حالی که این استفاده مربوط به عملکردهای اقتصادی یا علمی نیست. معتادان به اینترنت مکرراً خواب خود را فدای برقراری ارتباط می‌کنند و خوردن و ورزش را فراموش می‌کنند. بسیاری از معتادان حتی از قرص‌های کافئین‌دار فقط برای بیداری و برای اینکه زمان طولانی از اینترنت استفاده کنند مصرف می‌کنند. همچنین معتادان به اینترنت ممکن است از فشار وارده به کمر، خستگی چشم و تونل مج دست هم رنج ببرند (گرین فیلد، ۱۹۹۹: ۳). متأسفانه اعتیاد به اینترنت باعث نادیده گرفتن روابط خانوادگی، از هم گسیختگی روابط اجتماعی، افت تحصیلی، مشکلات شغلی و صرف مخارج بالا جهت استفاده از آن می‌گردد که از نظر اقتصادی می‌تواند مشکلاتی را به بار آورد (ویزشفر، ۱۳۸۶: ۲۸).

به طور کلی این اختلال را می‌توان به عنوان نوعی استفاده از اینترنت که می‌تواند مشکلات روان‌شناختی، اجتماعی، درسی و یا شغلی ایجاد کند تعریف کرد. اعتیاد به اینترنت نوعی وابستگی رفتاری به اینترنت ایجاد می‌کند که با ویژگی‌های زیر تعیین می‌شود: هزینه روز افزون برای اینترنت و موضوعات مربوط به آن، احساس هیجانی ناخوشایند مانند اضطراب یا افسردگی در زمانی که فرد در تماس با اینترنت نیست، قابلیت تحمل و عادت کردن به آثار در اینترنت بودن، انکار رفتارهای مشکل‌زا، از این دیدگاه اختلال به عنوان اختلال تنشی مانند قماربازی بیمارگونه در نظر گرفته می‌شود (شایق، ۱۳۸۸: ۱۵۰).

یانگ در سال ۱۹۹۸ مجموعه‌ای از معیارهای تشخیص اعتیاد به اینترنت را بر اساس DSM^۱ (انجمن روان‌پزشکی آمریکا) گزارش داد: استفاده زیاد از اینترنت به دلیل سهولت آن، نیاز به افزایش زمان حضور کاربر برای رسیدن مقداری از رضایت، افسردگی یا بد خلقی در هنگامی که استفاده از اینترنت محدود است، آنلاین ماندن بیش از زمان پیش‌بینی شده، دروغ گفتن در مورد اینکه چگونه زمان زیادی را در اینترنت سپری کرده‌اید، اینها معیارهای هستند که از نظر اعتیاد رفتاری شبیه به قمار پاتولوژیک هستند (پیترو و همکاران، ۲۰۰۷، ۱۴۴۸). محققان دیگر مانند چو و فابین علائم اعتیاد به اینترنت را اینگونه تعریف کرده‌اند: مقدار بیش از حد حضور کاربر در اینترنت، مشکل در مدیریت زمان صرف شده در اینترنت و این حس که جهان خارج از اینترنت

خسته کننده است، کاهش تعامل با مردم واقعی و افزایش تنهایی و افسردگی (نالوا و همکاران، ۲۰۰۳: ۶۵۳).

لذا اینکه تأثیر اینترنت بر روابط اجتماعی چیست یا اینکه وقت گذرانی با اینترنت چه تأثیری بر سرمایه اجتماعی^۱ دارد، مسئله‌ای قابل بررسی در جوامع مدرن است. اگر فعالیت‌های اینترنتی را به دو دسته اجتماعی (نظیر ایمیل و چت) و غیر اجتماعی (نظیر بازدید وب‌ها و خواندن اخبار) تقسیم‌بندی کنیم، در خواهیم یافت، هنگامی که اینترنت افراد را درگیر فعالیت‌های غیر اجتماعی می‌سازد، بنابراین، بیش از تلویزیون می‌تواند افراد را از اجتماع، مشارکت سیاسی و سازمانی و زندگی روزمره باز دارد. در مقابل هنگامی که افراد از اینترنت در جهت ارتباط و هماهنگی با دوستان، خویشاوندان و سازمان‌های دور و نزدیک استفاده می‌کنند، از این رو ابزاری برای ایجاد و حفظ سرمایه اجتماعی است. ولمن استدلال می‌کند که شبکه‌های رایانه‌ای مترادف با شبکه‌های اجتماعی هستند. شبکه کامپیوتری همانند یک شبکه اجتماعی افراد را به هم متصل می‌سازد. همان طور که شبکه کامپیوتری مجموعه‌ای از ماشین‌هایی است که از طریق تعدادی کابل و سیم به هم متصل می‌شوند. شبکه اجتماعی تعدادی از افراد، سازمان‌ها یا سایر موجودات اجتماعی است که به واسطه مجموعه‌ای از روابط اجتماعی معنادار به یکدیگر مرتبط می‌شوند و به عنوان مبنایی برای تشکیل سرمایه اجتماعی مهم هستند (ولمن، ۱۹۹۷: ۲).

اهداف تحقیق

- شناسایی و توصیف اعتیاد اینترنتی جوانان شهر همدان از لحاظ میزان آن
- آگاهی از میزان سرمایه اجتماعی شهر همدان
- شناخت رابطه میان سرمایه اجتماعی جوانان و اعتیاد آنها به اینترنت

سؤالات تحقیق

۱. میزان اعتیاد اینترنتی در بین جوانان شهر همدان چقدر است؟
۲. میزان سرمایه اجتماعی در بین جوانان شهر همدان چقدر است؟
۳. آیا بین اعتیاد اینترنتی و سرمایه اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد؟

بر اساس تعاریف متعددی که از سرمایه اجتماعی بیان شده است، چلبی نیز تقسیم‌بندی عناصر اساسی سرمایه اجتماعی را به شرح زیر بیان نموده است:

شبکه روابط متقابل بین کنشگران (اعم از فردی و جمعی) شامل روابط مبتنی بر اجبار، گفتمان و مبادله و عاطفه، در روابط مبادله‌ای کالا و خدمات مورد احتیاج طرفین، در روابط

اجباری، دستورات در روابط گفتمانی، اطلاعات و برداشتها جهت رسیدن به فهم رد و بدل می‌شود و بالاخره در روابط اجتماعی، حق و تکلیف و عاطفه مبادله می‌شود. براین اساس به لحاظ تحلیلی شبکه‌هایی که افراد می‌توانند بالقوه در آنها عضویت پیدا کنند به چهار نوع قابل تقسیم است:

الف) شبکه‌های زورمدار (شبکه‌های اجباری)

ب) شبکه‌های معرفت مدار (شبکه‌های گفتمانی)

ج) شبکه‌های مبادله مدار (شبکه‌های مبادله‌ای)

د) شبکه‌های عاطفه مدار (شبکه‌های اجتماعی)

عضویت در هر کدام از این شبکه‌ها بالقوه سرمایه اجتماعی محسوب می‌شود و به تناسب و تعداد و ماهیت پیوندهای شبکه‌ای منافع و عایدات مشخص نصیب افراد می‌شود.

۱. عضویت در شبکه زورمدار، برای کنشگر قدرت به همراه می‌آورد.

۲. عضویت در شبکه‌های معرفت مدار، برای کنشگر معرفت و دانش به همراه می‌آورد.

۳. عضویت در شبکه‌های مبادله مدار، برای کنشگر ثروت به همراه می‌آورد.

۴. عضویت در شبکه‌های عاطفه مدار، برای کنشگر دلبستگی، احساس تعلق به جمع و هویت جمعی به همراه می‌آورد. مانند عضویت در شبکه خویشاوندان و خانواده باعث تقویت هویت جمعی می‌شود. علاوه بر نتایج خواسته و قصد شده، عضویت در شبکه‌های اجتماعی چهارگانه می‌تواند نتایج ناخواسته و قصد نشده نیز به همراه بیاورد (جلیبی، ۱۳۷۵: ۱۸).

انواع سرمایه اجتماعی

باین و هیکس در سال ۱۹۹۸ سرمایه اجتماعی را به دو جزء رفتاری/کنشی و شناختی/ادراکی تقسیم نمودند. جزء رفتاری/کنشی مربوط به آن چیزی است که افراد انجام می‌دهند (به‌عنوان مثال، مشارکت در گروه‌ها) و جزء شناختی/ادراکی مربوط به آن چیزی است که افراد فکر یا احساس می‌کنند (به‌عنوان مثال، آیا آنها به سایر افراد اعتماد می‌کنند). این دو جزء به ترتیب به سرمایه اجتماعی ساختاری و سرمایه اجتماعی شناختی اشاره می‌کنند. مضمون سرمایه اجتماعی در بعد عینی و ساختاری در سطح کلان مورد توجه دورکیم، بعد ذهنی یا شناختی آن در سطح خرد مورد توجه وبر و مید (۱۹۶۷) و بعد ارتباطی و تعاملی آن در سطح شبکه روابط مورد عنایت زیمل قرار گرفته است (عبداللهی، ۱۳۸۶: ۱۹۹). پس بر اساس تعاریف می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی شناختی نوعی از سرمایه است که بر تجلیات انتزاعی‌تر سرمایه اجتماعی از قبیل، ادراکات از حمایت، بده بستان، اعتماد، هنجارها و ارزش‌هایی اشاره دارد که کنش‌های

متقابل میان مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در حالی که ارتباط سرمایه اجتماعی ساختاری بیشتر با شبکه‌هاست که از طریق آنها همکاری و به خصوص فعالیت‌های جمعی دارای منافع متقابل شکل می‌گیرد. اینها همه منافی است که از سرمایه اجتماعی به دست می‌آید. گروه‌های ورزشی و موسیقی و همچنین، گردهمایی همسایگان، مثال‌های سرمایه اجتماعی ساختاری هستند. اگر کسی در این گونه تشکلهای شرکت کند، به سادگی آنها را ملاحظه می‌کند. سرمایه اجتماعی ساختاری، به اشتراک گذاشتن اطلاعات و کارهای جمعی و تصمیم‌گیری را از طریق نقش‌های تثبیت شده، شبکه‌های اجتماعی و دیگر ساختارهای اجتماعی که با قوانین، تشریفات و رسوم حمایت می‌شوند، تسهیل می‌کند (شارع پور و همکاران). در واقع جزء شناختی مربوط به آن چیزی است که افراد فکر یا احساس می‌کنند، در حالی که سرمایه اجتماعی ساختاری به جنبه‌های قابل رویت و شاید عینی‌تر، قابل لمس‌تر، مفهوم سرمایه اجتماعی بر می‌گردد. جزء ساختاری، وسعت و شدت عینی پیوندها و فعالیت‌های انجمنی را شامل می‌شود از قبیل، نهادهای محلی، سازمان‌ها و شبکه‌های موجود در میان مردم که باعث ایجاد روابط افقی و روابط عمودی در جامعه می‌گردد (هرپ‌هام و همکاران، ۲۰۰۲).

در ادبیات نظری سرمایه اجتماعی، تقسیم‌بندی‌های متفاوتی وجود دارد که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود. به طور کلی دو رهیافت متمایز از هم و در عین حال سودمند نظری در خصوص سرمایه اجتماعی وجود دارد. یکی رهیافت فرد محور که بیشتر به اندیشه‌های بوردیو نزدیک است، در این رهیافت سرمایه اجتماعی، اموال فردی و شخصی در نظر گرفته می‌شود و بر این امر تأکید می‌کند که چگونه روابط اجتماعی به عنوان ابزاری برای دسترس افراد، خانواده‌ها یا گروه‌های کوچک به منابع، ایفای نقش می‌کند، در این دیدگاه توزیع سرمایه اجتماعی در درون هر اجتماع خاصی نابرابر و اغلب قشر بندی شده است. به این معنا که سرمایه اجتماعی می‌تواند سازوکاری برای ادغام یا طرد اجتماعی باشد. در این رویکرد با تأکید بر موقعیت متمایز افراد در دسترس به منابع محدود، کوشش می‌گردد تأثیر شکل و مقدار سرمایه اجتماعی بر موفقیت افراد در دسترس به منابع محدود ارزیابی گردد. دیگری رهیافت اجتماع محور، که ارتباط تنگاتنگی با اندیشه پاتنام دارد، در این رهیافت واحد تحلیل اجتماع است و بر ماهیت و میزان پیوندهای متقاطع و مشارکت افراد در شبکه‌های غیر رسمی و سازمان‌های مدنی رسمی تأکید دارد. این شیوه بر روش‌هایی اشاره دارد که اعضای اجتماع با همدیگر مخصوصاً بر سر مسائل مشترک تعامل و همکاری دارند (دودیک، ۲۰۰۶).

سرمایه اجتماعی بر خلاف دیگر انواع سرمایه عمدتاً غیر فردی است و در شکل‌گیری روابط بین افراد و گروه‌ها خود را نشان می‌دهد. هر چند ممکن است خصوصیات فردی از قبیل صداقت

به وجود سرمایه اجتماعی کمک کند، اما تا زمانی که روابطی بین افراد و گروه‌ها به وجود نیاید، سرمایه اجتماعی معنا و تحقق پیدا نمی‌کند (نقدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۷۹).

طبقه‌بندی سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی را می‌توان در سه سطح خرد، میانی و کلان مطالعه کرد.

۱. سطح خرد

در سطح خرد، سرمایه اجتماعی ناظر بر رفتار شبکه‌هایی از افراد و خانوارهاست. با وجود ردپاهای مشخص از این مفهوم در نوشته‌هایی قدیمی‌تر، تحلیل سرمایه اجتماعی در سطح خرد، پیوند وثیقی با رابرت پاتنام دارد. او در کتاب تاثیرگذار خود با عنوان *بهبود کارایی مردمسالاری*، سرمایه اجتماعی را به عنوان ویژگی‌های سازمان اجتماعی تعریف می‌کند؛ مثل شبکه‌هایی از افراد یا خانوارها و ارزش‌ها و هنجارهای به هم پیوسته که موجد آثار خارجی برای جامعه است. آثار خارجی ناشی از تعاملات بین فردی، ممکن است مثبت یا منفی باشد. از آثار منفی این‌گونه تعاملات در سطح خرد، می‌توان به این نکته اشاره کرد که روابط موجود بین افراد در یک شبکه که سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهد، به قیمت به حساب نیاوردن دیگران در این شبکه قوت می‌یابد. پاتنام از ابتدا برای این آثار خارجی، طبیعتی مثبت متصور بود، اما او و دیگران بعد از این متوجه شدند که آثار خارجی منفی هم می‌تواند از کنش‌های بین شخصی پدیدار شود. ظهور برخی گروه‌ها در جامعه که در پی منفعت‌طلبی و یا بدتر از آن، اهداف بدخواهانه هستند گواه بر این مدعاست؛ مانند مافیا در ایتالیا یا انتراهاموی در رواندا. در این موارد، سرمایه اجتماعی فقط به نفع اعضای گروه است و لزوماً نفع افراد غیر عضو یا نفع جامعه را در بر ندارد. سرمایه اجتماعی در سطح خرد، بر اساس میزان صمیمیت حاکم بر روابط افراد، به دو نوع درون گروهی و میان گروهی تقسیم می‌شود.

۱. سرمایه اجتماعی درون گروهی: این نوع سرمایه اجتماعی میان افرادی که ارتباط نزدیک

و صمیمی با هم دارند، وجود دارد؛ مثل اعضای خانواده، دوستان نزدیک و همسایگان. در برخی مطالعات، از این سطح سرمایه اجتماعی، با عنوان غیر رسمی یاد می‌شود، چون این سطح از سرمایه اجتماعی، به روابط غیر رسمی و روزمره میان کسانی می‌پردازد، که روابط آنها، به صورت غیر رسمی شکل گرفته و تداوم دارد. این نوع سرمایه اجتماعی نقش مهمی در انباشت سرمایه انسانی، خصوصاً در خانواده ایفا می‌کند.

۲. سرمایه اجتماعی میان گروهی: این نوع سرمایه اجتماعی در میان افرادی رواج دارد که

روابط دوستانه و خصوصیات مشترک کمتری میان آنها حاکم است؛ مثل اعضای گروه‌های اجتماعی و سیاسی یا عموم مردم که لزوماً از یک اندیشه و گروه فکری خاصی پیروی

نمی‌کنند. برخی، این سطح از سرمایه اجتماعی را با عنوان تعمیم یافته معرفی می‌کنند؛ چرا که سطح تحلیل را از افراد نزدیک و صمیمی، به کل افراد اجتماع تعمیم می‌دهد. به طور کلی، این نوع سرمایه اجتماعی، در سطح جامعه اعتماد ساز است. لزوم توجه به این سطح از سرمایه اجتماعی، وقتی مطرح می‌شود که بدانیم سرمایه اجتماعی درون گروهی برای یک جامعه کافی نیست. به عبارت دیگر، وجود تعداد زیادی گروه با انسجام درونی بالا، ممکن است جامعه را دچار چنددستگی کند. همان طور که در بالا اشاره شد، برخی گروه‌ها برای تقویت انسجام درونی‌شان اقدام به حذف دیگران کرده و زمینه‌ای را فراهم می‌آورند که تعصب‌های گروهی و قومی در جامعه، رواج یابد. برای رهایی از این معضل، سرمایه اجتماعی میان گروهی مطرح می‌شود که محور اصلی آن، وجود روابط سالم میان افراد بیگانه از هم است، یعنی افرادی که به گروه‌های گوناگونی تعلق دارند ولی در یک جامعه زندگی می‌کنند.

۲. سطح میانی

سرمایه اجتماعی در سطح میانی که به سرمایه اجتماعی رابط نیز معروف است، شامل پیوندها و روابط عمودی است. به عنوان مثال به روابط بین گروه‌ها، سازمان‌ها و بنگاه‌ها با یکدیگر می‌پردازد. گسترش واحد مشاهده و معرفی مؤلفه‌های عمودی برای سرمایه اجتماعی را اولین بار جیمز کلین انجام داد. با این کار کلین فتح بایی کرد تا از آن طریق، بحث در سطحی وسیع‌تر دنبال شود. تعریفی که او از سرمایه اجتماعی ارائه داد، به طور ضمنی روابط حاکم در درون ساختار گروه‌ها را نیز علاوه بر روابط میان افراد هم‌تراز در نظر گرفت. او معتقد است که سرمایه اجتماعی، طیفی از مسائل مختلف است که هر کدام، برخی از جنبه‌های ساختار اجتماعی را دارا هستند و هر کدام رفتار معین بازیگران را درون ساختار تسهیل می‌کنند؛ خواه این بازیگر فرد باشد، یا جمع. این تعریف، مفهوم سرمایه اجتماعی را به گونه‌ای گسترش می‌دهد که علاوه بر پیوندهای افقی شامل پیوندهای عمودی نیز می‌شود و رفتار حاکم میان گروه‌ها را نیز در بر می‌گیرد. پیوندهای عمودی با روابط سلسله مراتبی و توزیع یک قدرت نابرابر میان اعضا شناخته می‌شود.

۳. سطح کلان

آخرین و فراگیرترین جنبه سرمایه اجتماعی، جنبه کلان است که شامل رسمی‌ترین روابط و ساختارهای نهادی می‌شود. به همین لحاظ در برخی مطالعات، این سطح از سرمایه اجتماعی، با عنوان نهادی هم معرفی می‌شود. این بخش از سرمایه اجتماعی به محیط اجتماعی و سیاسی می‌پردازد که به ساختارهای اجتماعی شکل می‌دهد و هنجارها را قابل توسعه می‌کند. رژیم سیاسی، سلطه قانون، نظام قضایی و آزادی‌های سیاسی و مدنی، نهادهایی است که از طریق آنها،

بررسی جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی و اعتیاد ... / ۱۱
 سرمایه اجتماعی کلان شکل می‌گیرد. آنچه از سرمایه اجتماعی در دو طبقه اول تعریف شد، بیشتر مربوط به روابط غیررسمی و محلی و منطقه‌ای بود. طبقه سوم یا سرمایه اجتماعی کلان، روابط و ساختارهای رسمی شده را شامل می‌شود (شارع پور، ۱۳۸۴: ۱۶-۱۲).

چارچوب نظری تحقیق

مفهوم سرمایه در حوزه اقتصاد، روان‌شناسی، علوم سیاسی، فلسفه، جغرافیا و جامعه‌شناسی کاربرد میان رشته‌ای دارد. جامعه‌شناسان کلاسیک همچون دورکیم، وبر، مید، زیمل و حتی هومنز از ابعاد متفاوت به موضوع ارتباط میان افراد و آثار حاصل از آن توجه داشته‌اند، اما برخی از صاحب‌نظران معاصر مانند کلمن، پیر بوردیو، پاتنام و فوکویاما به طور خاص، در طراحی چارچوب نظری و روش‌شناختی سرمایه اجتماعی سهم بسزایی داشته‌اند (عبداللهی و موسوی، ۱۳۸۶: ۱۱۹).

عناصر محوری نظریه پردازان سرمایه اجتماعی

تعریف سرمایه اجتماعی	نظریه پرداز
اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی که همکاری و مشارکت برای منافع متقابل را تسهیل می‌کند.	پاتنام
مجموعه منابع بالفعل و بالقوه‌ای که با عضویت در شبکه پایداری از روابط، در دسترس فرد قرار می‌گیرد و خدمات متقابل را میسر می‌کند.	بوردیو
اشتراک اعضای گروه در مجموعه‌ای از هنجارهای غیر رسمی است که باعث ترویج همکاری بین دو یا چند فرد می‌شود.	فوکویاما
جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی که کنشگران از آنها به عنوان منبع برای رسیدن به منافعشان استفاده می‌کنند.	کلمن
دسترس و استفاده از منابع نهفته در شبکه‌های اجتماعی که با کنش‌های هدفمند برای افراد قابل دسترس است.	لین

ماخذ: (جواهری، ۱۳۸۶: ۳۶).

تأثیرات اینترنت بر سرمایه اجتماعی

گروه اول: این گروه که دیدگاهشان در حال تبدیل شدن به یک ایدئولوژی برتر است، از یک دنیای تازه سخن می‌گویند که در تعارض با دنیای قدیم است. از نظر آنها دنیای مجازی یا دنیای شبکه‌ها که فضای سایبری نیز نامیده می‌شود، به تدریج جایگزین دنیای واقعی می‌شود (برتون، ۲۰۱۳: ۲۱). آنها معتقدند که اینترنت به ترویج تغییرات مثبت کمک می‌کند. اینترنت با فراهم آوردن فضای ملاقات برای افراد دارای علایق مشترک و غلبه بر محدودیت‌های مکان و زمان

موجب تجدید حیات اجتماعی می‌شود، گفت‌وگوی آزاد و دموکراتیک را رواج می‌دهد، چشم اندازه‌های چند جانبه را عرضه می‌کند و اقدام جمعی را امکان پذیر می‌سازد. روابط شکل گرفته در فضای اطلاعاتی به تدریج به فضای فیزیکی تسری پیدا می‌کند و به اشکال نوینی از اجتماع منتهی می‌شود که ترکیبی از تعاملات شبکه‌ای و غیر شبکه‌ای دارد. بسیاری از هواداران این گروه معتقدند که اینترنت ارتباطات شبکه‌ای و غیر شبکه‌ای را گسترش می‌دهد. از این دیدگاه اینترنت نه تنها فرصت‌های تماس با دوستان و خویشان را با هزینه پایینی فراهم می‌کند، بلکه در نتیجه آگاهی اعضای شبکه از نیازهای یکدیگر بر تعداد ارتباطات رودرو و تلفنی آنها می‌افزاید. همچنین با تسهیل جریان اطلاعات در دیدارهای رو در رو، فراهم آوردن زمینه‌های خود این دیدارها، مشارکت سازمانی را افزایش می‌دهد. فراوانی اطلاعات قابل دسترس روی شبکه و آسانی استفاده از موتورهای جست‌وجو و اتصالات قوی برای یافتن گروه‌های مورد علاقه به افراد کمک می‌کند تا ضمن ملحق شدن به سامانه‌های مورد نظر خود، در آنها مشارکت کنند (ولمن، ۲۰۰۱: ۴۳۸). در راس این گروه روشنفکرانی از تبار مک لوهان هستند که به هواداران جامعه اطلاعات و سپس اینترنت مبدل شده‌اند. بنیادگرایان اینترنت نیز در این دسته می‌گنجند. از جمله صاحب‌نظران این گروه می‌توان به دانیل بل اشاره نمود. اساس نظریه وی این بود که تغییری از تولید کالا به عرضه خدمات به وقوع پیوسته و اساس این تغییر تولید دانش است (دارنلی و فدر، ۱۳۸۴: ۲۴-۲۵).

گروه دوم اعتقاد دارند استفاده از اینترنت موجب افول سرمایه اجتماعی است. از نظر آنان استفاده از اینترنت مانع توجه افراد به اجتماع واقعی می‌شود، زیرا تعاملات شبکه‌ای آنها از میزان ارتباطات مستقیم‌شان پیشی می‌گیرد. پیوندهای اینترنتی به ندرت به ترویج دوستی عمیق، عرضه منابع غیر مملوس (مانند حمایت عاطفی) و کمک مادی واقعی منتهی می‌شود. کار با اینترنت نه تنها زمان پرداختن به سایر فعالیت‌ها را کاهش می‌دهد، بلکه توجه افراد را از محیط اطراف خود باز می‌دارد. مطالعه انجام شده درباره کاربران نشان می‌دهد که با افزایش استفاده از اینترنت تماس اجتماعی خارج از شبکه کاهش می‌یابد و این وضعیت بر احتمال افسردگی و احساس تنهایی می‌افزاید. اگرچه اینترنت پیوندهای ضعیف شبکه‌ای را افزایش می‌دهد، اما از آنجا که هم‌زمان تعاملات عمیق‌تر خارج از شبکه را کاهش می‌دهد افق دید و چشم اندازه‌های فکری افراد را محدود می‌سازد، همه کاربران اینترنتی ماهیت اجتماعی ندارند. بیشتر فعالیت‌ها در اینترنت با هدف جست‌وجوی اطلاعات یا پرداختن به تفریحات انفرادی صورت می‌گیرد. رایانه‌ای کردن و استفاده از اینترنت می‌تواند مرز منزل و محل کار را به هم بزند. افراد کار را به منزل می‌آورند و به جای ارتباط با خانواده، دوستان و سایر فعالیت‌ها مشغول انجام یک کار خاص می‌شوند. این گروه از متفکران منتقد از سر شناخت، ناآگاهی یا صرفاً خشم، یا نوعی مقاومت غیر

فعال پنهانی اما مؤثر با اشعه فناوری‌های جدید اطلاعاتی مخالفت می‌ورزند. برای برخی از مردم فن خیلی زود معادل گناه شمرده می‌شود. این قبیل ضدیت‌ها بر وجود ارزش‌های مذهبی یا حداقل تأویلی از این ارزش‌ها تکیه دارد (برتون، ۱۳۸۲: ۲۱). از جمله صاحب نظران این گروه می‌توان به یورگن هابرماس اشاره کرد. هابرماس در اوایل دهه ۱۹۶۰ مفهوم جرگه عمومی را طرح کرد. وی معتقد است افول جرگه عمومی و بخش‌بخش شدن پسامدرنیستی جامعه به رشد رسانه‌های گروهی و دسترس پذیری سریع این همه اطلاعات از طریق کانال‌های ارتباطی متعدد ربط دارد (دازنلی و فدر، ۱۳۸۴: ۲۹).

گروه سوم بر این باور هستند که اینترنت دارای نقش تکمیلی است. آنان معتقد هستند قضاوت درباره اینکه اینترنت موجب کاهش یا افزایش سرمایه اجتماعی می‌شود در چارچوب زندگی شخص معنا پیدا می‌کند. اینترنت در چرخه زندگی روزمره ادغام می‌شود و به تدریج زندگی در شبکه، همانند فعالیت‌های خارج از شبکه تلقی می‌شود. این فناوری به شیوه‌های تدریجی موجب تداوم و گسترش انتقال روابط میان فردی از شبکه‌های در به در، به شبکه‌های مکان به مکان و شخص به شخص می‌شود. هر چند تماس‌های چهره به چهره و تلفنی تداوم پیدا خواهد کرد، این تماس‌ها در نتیجه نقش اینترنت در پیوند میان افراد حاضر در موقعیت‌های جغرافیایی مختلف و سازمان‌های هم پیمان تکمیل می‌شود. این احتمال وجود دارد که نقش اینترنت در حفظ پیوندهای موجود مؤثرتر از آن در ایجاد پیوندهای جدید باشد؛ در این صورت اینترنت تکمیل کننده سرمایه اجتماعی خواهد شد. صاحب‌نظران دیدگاه شبکه اجتماعی مانند ولمن، لین و کاستلز در این گروه قرار دارند. به نظر لین سرمایه اجتماعی دارای سه جزء است:

۱. جزء ساختاری: منابع جای گرفته در ساختار اجتماعی
۲. جزء دسترسی: دسترس افراد به این منابع
۳. جزء جهت‌گیری کنش: استفاده و به حرکت درآوردن این منابع اجتماعی در قالب کنش‌های هدفمند (همان: ۳۹-۴۱).

فرضیه‌های تحقیق

یک فرضیه چنان پاسخ موقتی به پرسش آغازین تحقیق است که به تدریج در جریان مطالعات اکتشافی و آماده سازی چارچوب نظری تحقیق حک و اصلاح شده است و برای درک درستی یا نادرستی این پاسخ باید آن را با واقعیات آزمود (کیوی و کامپنهود، ۱۳۷۰: ۱۱۱). فرضیات این تحقیق که مبتنی بر چارچوب نظری است عبارت‌اند از:

۱. به نظر می‌رسد به میزانی که اعتیاد به اینترنت افزایش می‌یابد، سرمایه اجتماعی کاهش پیدا می‌کند.

۲. به نظر می‌رسد به میزانی که اعتیاد به اینترنت کاهش می‌یابد، سرمایه اجتماعی افزایش پیدا می‌کند.
۳. به نظر می‌رسد بین اعتیاد اینترنتی و ویژگی‌های فردی و زمینه‌ای (سن، تحصیلات، جنسیت و...) رابطه معنادار وجود دارد.

پیشینه تحقیق

برخلاف توجهات نظری نسبت به سرمایه اجتماعی در جامعه ما مطالعات تجربی چندانی به صورت مستقیم رابطه بین اعتیاد اینترنتی و سرمایه اجتماعی را بررسی نکرده‌اند به همین دلیل در این بخش عمدتاً به تحقیقاتی اشاره می‌شود که به طور غیر مستقیم به بررسی تأثیر اعتیاد اینترنتی و سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند.

تحقیقات داخلی

جواهری و باقری (۱۳۸۶) در مقاله‌ای تحت عنوان «تأثیر استفاده از اینترنت بر سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی (مطالعه موردی دانشجویان تهران)» به این موضوع پرداخته‌اند. فرضیات تحقیق عبارت بودند از اینکه استفاده از اینترنت با سرمایه اجتماعی افراد رابطه مثبت دارد و دیگر اینکه استفاده از اینترنت با سرمایه انسانی افراد رابطه دارد. یافته‌های به دست آمده، فرضیات تحقیق را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد که الگوی استفاده از اینترنت با میزان سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی افراد رابطه‌ای مستقیم و معنادار دارد. همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که اینترنت فقط وسیله‌ای برای اطلاع رسانی نیست، بلکه با کیفیت سرمایه اجتماعی و انسانی افراد مرتبط است، به همین ترتیب احتمال دارد استفاده از اینترنت بر سایر جنبه‌های اجتماعی نیز اثر داشته باشد.

ویزشفر (۱۳۸۴) در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی میزان اعتیاد اینترنتی در استفاده کنندگان از کافی نت‌های شهر لار به این موضوع پرداخته است. این پژوهش از نوع توصیفی و مقطعی برای تعیین اعتیاد به اینترنت در بین کاربران کافی نت‌های شهر لار بوده است، که بر اساس نتایج به دست آمده در این بررسی نوجوانان (۱۸-۱۳) بیشتر از سایر گروه‌های سنی در معرض اعتیاد به اینترنت قرار داشتند.

معیدفر، حبیب‌پور و گنجی (۱۳۸۵) مقاله‌ای تحت عنوان «مطالعه پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در بین نوجوانان و جوانان (۲۵-۱۵) سال شهر تهران» نوشته‌اند. مقاله حاضر به مطالعه پدیده اعتیاد به اینترنت به عنوان یکی از مسائل اجتماعی در عصر ارتباطات می‌پردازد. ابزار سنجش در این پژوهش پرسشنامه بوده است، و جامعه آماری را نوجوانان و جوانان ۲۵-۱۵ ساله

شهر تهران که به اینترنت دسترسی دارند تشکیل می‌دهند. نتایج حاکی از آن است که پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در ایران نیز وجود دارد، هرچند استفاده اکثر نوجوانان و جوانان از اینترنت طبیعی به نظر می‌رسد. همچنین، براساس نتایج این مطالعه، استفاده اعتیادی از اینترنت در بین برخی برخی از نوجوانان و جوانان، با مسائلی مانند عدم مسئولیت‌پذیری اجتماعی، انزوای اجتماعی، فقدان حمایت اجتماعی، ناکارآمدی تحصیلی و کاری ارتباط مستقیم و با احساس خودارزشی ارتباط معکوس دارد.

عزیزی‌نژاد (۱۳۸۹) مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی تأثیر اعتیاد به اینترنت در میان دانشجویان دانشگاه پیام ارومیه و رابطه آن با اضطراب و مؤلفه‌های شخصیتی» نوشته است. بدین منظور ۳۳۰ نفر دانشجوی (۱۶۷ پسر و ۱۶۶ دختر) با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون، تحلیل رگرسیون و آزمون T مستقل انجام شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن بوده است که میزان شیوع اعتیاد به اینترنت در بین پسرها بیشتر از دخترها است. همچنین بین اعتیاد به اینترنت و اضطراب رابطه معنادار و مثبتی وجود داشته است.

درگاهی و رضوی (۱۳۸۶) مقاله‌ای تحت عنوان «اعتیاد به اینترنت و عوامل مؤثر بر آن در ساکنان منطقه ۲ غرب تهران» نوشته‌اند. هدف از انجام این مطالعه بررسی مشکل اعتیاد به اینترنت و ویژگی‌های شخصیتی و جمعیتی کاربران بر حسب درجه اعتیاد آنهاست. این مطالعه به روش مقطعی درباره ۷۳۲ نفر از کاربران اینترنت در سنین ۱۵-۳۹ سال در منطقه دو غرب تهران انجام شده است. در این مطالعه، ویژگی‌های روان‌شناختی و میزان اعتیاد کاربران با استفاده از سه پرسشنامه بررسی شده است. برای اندازه‌گیری درجه اعتیاد از روش یانگ، برای سنجش نوع شخصیت کاربران از شاخص نوع مایرز - بریگز و جهت اندازه‌گیری میزان بیگانگی با خود از مقیاس احساس بیگانگی با خود دین استفاده شد و پس از ثبت داده‌ها برای تحلیل آنها از روش همبستگی استفاده شده است. اعتیاد به اینترنت در گروه سنی ۱۹-۱۵ سال در مقایسه با سایر گروه‌های سنی بیشتر و چندین برابر است. بین اعتیاد به اینترنت در کاربران، با احساس بیگانگی از خود و ابعاد آن و همچنین با ویژگی‌های شخصیتی درون‌گرا و دارای رفتار احساسی ارتباط واضحی دیده می‌شود. در کاربران معتاد شدید نیز بهره‌جویی از گفت‌وگوی اینترنتی سه برابر کاربران است و هر چه از حالت طبیعی به اعتیاد در کاربران پیش می‌رویم بهره‌جویی از فیلم، موسیقی، بازی و گفت‌وگوی اینترنتی بیشتر می‌شود.

باقری (۱۳۸۹) مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی تأثیر اعتیاد به اینترنت بر افت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه شاهد» نوشته است. این پژوهش یک مطالعه مقطعی - تحصیلی درباره

دانشجویانی است که حداقل یک ترم را گذرانده بودند. نمونه تحقیق ۲۶۰ نفر بودند که به صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای وارد تحقیق شدند، جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه اعتیاد به اینترنت انجام شده و افت تحصیلی نیز با استفاده از تعداد واحدهای افتاده، معدل کل در ترم‌های اخیر و مشروطی در طول دروه تحصیلی سنجیده شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از وجود رابطه مثبت و معنی‌داری بین میزان اعتیاد اینترنتی و افت تحصیلی در بین دانشجویان است.

ناستی زایی (۱۳۸۷) مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی ارتباط سلامت عمومی با اعتیاد به اینترنت» نوشته است. در این پژوهش توصیفی برای بررسی ارتباط سلامت عمومی با اعتیاد به اینترنت از تعداد ۱۱۴۵۶ دانشجوی مشغول به تحصیل (۵۷۵۵ دانشجوی دختر و ۵۷۰۱ دانشجوی پسر) در نیمسال دوم ۸۷-۱۳۸۶ در دانشگاه سیستان و بلوچستان به صورت نمونه‌گیری طبقه‌ای تعداد ۳۷۵ نفر (۱۸۹ دانشجوی دختر و ۱۸۶ دانشجوی پسر)، مطالعه شدند و با استفاده از آزمون اعتیاد به اینترنت، دانشجویان به دو گروه کاربران معتاد به اینترنت و کاربران عادی تقسیم شدند. بر اساس یافته‌های این مطالعات سلامت عمومی کاربران معتاد به اینترنت (خصوصاً در زیر مقیاس‌های اضطراب و افسردگی) نسبت به کاربران عادی در معرض خطر بیشتری بود، اما کاربران معتاد به اینترنت و کاربران عادی از نظر جسمانی در وضعیت یکسانی قرار داشتند و اختلال در کارکردهای اجتماعی دو گروه، تفاوت معنی‌داری نداشت.

تحقیقات خارجی

یانگ^۱ (۱۹۹۶) نیز در تحقیقات خود دریافت ۵۸ درصد دانش‌آموزان پس از استفاده زیاد از حد از اینترنت در عادت‌های مطالعه خود دچار افت شدید شدند و نمرات آنها به طور قابل‌ملاحظه‌ای کاهش و میزان غیبت‌های این دانش‌آموزان افزایش یافت. هر چند به دلیل قابلیت‌های زیاد، اینترنت به عنوان یک ابزار ایده‌آل آموزشی شناخته شده است، متأسفانه دانش‌آموزان به جای انجام فعالیت خلاقانه، اغلب در سایت‌های نامربوط، اتاق‌های گپ، سرویس‌های دوستی اینترنتی به گشت و گذار می‌پردازند و با نرم‌افزارهای بازی اینترنتی سروکار دارند. همچنین، بردی (۱۹۹۶) در تحقیقاتش به این نتیجه رسید که استفاده بیش از حد و تا دیر وقت از خطوط اینترنت دانشگاه، دانشجویان را با خطرهای استفاده نامناسب از اینترنت و مشکلات تحصیلی و عدم مشارکت در برنامه‌های درسی مواجه ساخته است و به تدریج همین امر باعث تشدید اعتیاد اینترنتی بین این افراد می‌گردد.

یانگ (۱۹۹۸) در مطالعه خود درباره معتادان به اینترنت به این نتیجه رسید که افرادی

پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالاتری دارند و افراد که تحصیلات بالاتری دارند بیشتر در معرض اعتیاد به اینترنت قرار دارند. همچنین نتایج این مطالعه نشان داد که افرادی که وقت بیشتری دارند مانند دانشجویان ساکن خوابگاه‌ها به احتمال بیشتر در معرض اعتیاد به اینترنت هستند.

کیم برلی، اس یانگ^۱ و سای دی (۲۰۰۲) پس از مطالعه درباره تقریباً ۵۰۰ کاربر اینترنت به این نتیجه رسیدند که استفاده زیاد از اینترنت یقیناً مانند دیگر اعتیادهای ثبت شده چون قماربازی بیمارگونه و الکلیسم، می‌تواند موجب اختلال در زندگی علمی، اجتماعی، مالی و شغلی فرد گردد.

کرات^۲ در تحقیق خود در سال ۱۹۹۹ بدین نتیجه رسید که نوجوانانی که از تماس‌های اجتماعی کناره‌گیری می‌کنند، از اینترنت به عنوان ابزاری برای فرار از واقعیت استفاده می‌کنند (لیم و همکاران، ۲۰۰۴: ۲). تحقیقات دیگر نیز نشان داده‌اند یکی از آثار وابستگی به اینترنت این است که افراد وابسته، زمان کمتری را با خانواده خود می‌گذرانند، از علائم این وابستگی، گوشه‌گیری، اختلال در الگوی خواب، احساس نیاز به تنها بودن و فراموش کردن مسئولیت‌های خانوادگی است، از سوی دیگر، باید به این امر اذعان داشت که همین عامل انزوای اجتماعی باعث تشدید اعتیاد اینترنتی در بین افراد می‌گردد.

اورزاک^۳ طی مطالعه‌ای که در سال ۱۹۹۹ انجام داد، دریافت که افرادی که اعتیاد اینترنتی دارند، کسانی هستند که به سادگی خسته و ملول می‌شوند، تنها، کمرو، خجالتی، افسرده و دچار سایر انواع اعتیاد هستند.

مطالعه شر^۴ (۱۹۹۷) در اعتیاد اینترنتی دانشجویان نشان می‌دهد که اعتیاد اینترنتی دارای تبعات منفی بر زندگی دانشگاهی، کاری، و عملکرد حرفه‌ای و زندگی اجتماعی بوده است.

چی هونگ^۵ و همکاران (۲۰۰۵) در پی کشف متغیرهای تأثیرگذار در اعتیاد اینترنتی دانش‌آموزان تایلندی به این نتیجه رسیدند که پسران بیشتر از دختران به اعتیاد اینترنتی دچار هستند و عموده اعتیاد آنها به بازی‌های رایانه‌ای اینترنتی است. همچنین، سن دانش‌آموزان پسر، پایه تحصیلی آنها و عزت نفس آنها با اعتیاد اینترنتی رابطه معناداری نشان داد.

سایموس^۶ و همکاران (۲۰۰۸) به بررسی اعتیاد اینترنتی در نوجوانان یونانی پرداختند. آنان ۲۲۰۰ نفر از دانش‌آموزان بین ۱۲ تا ۱۸ سال را از ۱۲۰ کلاس و ۸۵ مدرسه در یونان انتخاب کردند. نتایج نشان داد که پسران بیش از دختران به اعتیاد اینترنتی دچار هستند و عموماً

1. Kimberly S Young
2. Kraat
3. Orzack
4. Scherer
5. Chih-Hung
6. Siomos

استفاده آنها نیز به بازی‌های رایانه‌ای ختم می‌شود.

لی، ژی و وانگ^۱ (۲۰۰۸) به بررسی رابطه بین سن، جنس، پشتوانه خانوادگی و اعتیاد اینترنتی پرداختند. آنها ۱۸۰ دانش‌آموز دبیرستانی را در این پژوهش مورد آزمون قرار دادند. نتایج نشان داد که بین سن دانش‌آموزان و اعتیاد اینترنتی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. پس‌رانی که سن آنها نسبت به همسالانشان بیشتر بود، به اعتیاد اینترنتی شدیدتری دچار بودند. همچنین اعتیاد اینترنتی پسران بیشتر از دختران گزارش شد.

فرستنبرگ و هیوز^۲ (۱۹۹۵) در مقاله‌ای با نام سرمایه اجتماعی و افزایش موفقیت جوانان در معرض خطر، از مفهوم سرمایه اجتماعی کلمن برای فهم تفاوت‌ها در جوانان در معرض خطر که دارای وضعیت نامساعد در طول زندگی‌شان هستند استفاده کرده‌اند. این مطالعه داده‌هایی از ۲۵۲ فرزند، مادران جوان را درباره رابطه بین سنج‌های سرمایه اجتماعی و چندین شاخص از موفقیت جوانان بررسی نموده و بعد از توجه کردن به روابط دو متغیره بین پیامدهای جوانی و مقیاس‌های سرمایه اجتماعی، راه‌هایی را جهت کنترل وضعیت جوانان در سه سال اولیه عرضه می‌کند. نتایج نشان داده است که سرمایه اجتماعی نقش مهمی در کمک به جوانان جهت بحث کردن درباره وضعیت نامساعد زندگی‌شان بازی می‌کند.

کرات و همکاران (۱۹۹۸) در مطالعه طولی، الگویی عرضه کردند که بر اساس آن استفاده بیش از حد از اینترنت، انسان‌ها را از جامعه و ارتباطات اجتماعی واقعی دور می‌کند و با حذف تعاملات و تساط بر زندگی افراد می‌تواند موجبات احساس تنهایی و در نهایت افسردگی را فراهم آورد. مطابق این الگو، احساس تنهایی یکی از فرآورده‌های استفاده از اینترنت است. زیرا اغلب کاربران با انتصاب روابط برخطی، که ساختگی و ضعیف است، به روابط واقعی زندگی کمتر بها می‌دهند.

روش تحقیق

روش تحقیق این مطالعه، پیمایشی بوده است. اطلاعات لازم با استفاده از پرسشنامه استاندارد شده اعتیاد به اینترنت (یانگ) و پرسشنامه محقق ساخته جمع‌آوری شده است. واحد تحلیل پژوهش حاضر، فرد (جوان)، و در نتیجه تحلیل آن نیز در سطح خرد می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق جوانان شهر همدان هستند که تعداد کل آنها ۱۷۱۵۲۹ نفر بوده است و با استفاده از فرمول کوکران ۱۳۸ نفر به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده است. روش نمونه‌گیری تحقیق حاضر از نوع گلوله برفی است. با توجه به ماهیت موضوع (اعتیاد اینترنتی) پیدا کردن جوان دارای صفت فوق به طور عام مستلزم غربال کردن تعداد بسیار زیاد از جامعه آماری برای یافتن جوان دارای

1. Lixie & Wang
2. Furstenberg & Hughes

میزان استفاده‌ای که ممکن متضمن اطلاق صفت اعتیاد باشد، بود، لذا مجبور شدیم از روش گلوله برفی استفاده کنیم. روال کار به‌دین صورت پیش رفت که با مراجعه به کافی‌نت‌های پر مراجعه شهر اولین نفرات شناسایی و سپس از طریق آنها نفرات بعدی مصاحبه شدند. تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار Spss صورت گرفته است.

اعتبار و روایی ابزار سنجش

در ارزیابی میزان پایایی پرسشنامه ابتدا ۳۰ نفر از جوانان شهر همدان انتخاب شدند و نتایج به دست آمده در سطح نمونه تحقیق بررسی شد، در این تحقیق از اعتبار تجربی و همچنین برای اطمینان بیشتر از اعتبار صوری و تأیید کارشناسان و اساتید گروه علوم اجتماعی دانشگاه بوعلی سینا استفاده شده است و از نظر آنها در جهت اصلاح پرسشنامه استفاده شده است. جهت آزمون پایایی سنجشها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. بعد از محاسبه پایایی، گویه‌ها و سؤالاتی که باعث پایین آمدن پایایی کل می‌شدند، حذف و یا اصلاح شدند. میزان آلفای کرونباخ بین متغیر مستقل (اعتیاد به اینترنت) و متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی) و ابعاد آن بالای ۰/۷۵ بوده است.

یافته‌های تحقیق

توصیف اطلاعات

ویژگی‌های زمینه‌ای پاسخگویان نشان می‌دهد که میانگین سنی آنها ۲۴ سال است، ۹۴/۲ درصد از جامعه آماری تحقیق مجرد بودند و تنها ۵/۸ درصد متأهل هستند، میانگین اعتیاد به اینترنت در میان جوانان شهر همدان ۳۹/۶۰ درصد بوده است. در ادامه نتایجی از تجزیه و تحلیل - های آماری در قالب جداولی آورده شده، و توصیف هر جدول در زیر آن گزارش شده است.

جدول ۱ توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر حسب جنسیت

جنس	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پسر	۹۵	۶۸/۸	۶۸/۸
دختر	۴۳	۳۱/۲	۱۰۰
کل	۱۳۸	۱۰۰	-

همان طور که داده‌های جدول شماره ۱ نشان می‌دهد ۶۸/۸ درصد (۹۵ نفر) پاسخگویان تحقیق پسر و ۳۱/۲ درصد (۴۳ نفر) دختر بوده‌اند.

جدول ۲ توزیع پاسخگویان بر حسب مکان استفاده از اینترنت

مکان استفاده	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خانه	۵۵	۳۹/۹	۳۹/۹
کافی نت	۵۵	۳۹/۹	۷۹/۷
محل تحصیل	۲۶	۱۸/۸	۹۸/۶
کتابخانه	۱	۰/۷	۹۹/۳
محل کار	۱	۰/۷	۱۰۰
کل	۱۳۸	۱۰۰	-

یافته‌های جدول شماره ۲ نشان می‌دهد که بیشترین مکان استفاده از اینترنت در بین پاسخگویان مربوط به خانه و کافی نت با ۳۹/۹ درصد است و کمترین مربوط به کتابخانه و محل کار با ۰/۷ درصد است، و ۱۸/۸ درصد از محل تحصیل برای استفاده از اینترنت استفاده نمودند.

جدول ۳ توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر حسب نوع استفاده از اینترنت

نوع استفاده	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
جست‌وجو و دریافت مقالات علمی	۲۴	۱۷/۴	۱۷/۴
چت یا گفت‌وگوی اینترنتی	۵۷	۴۱/۳	۵۸/۷
بازی و سرگرمی	۲۸	۲۰/۳	۷۹/۰
ایجاد صفحات وب	۲	۱/۴	۸۰/۴
خواندن روزنامه‌های الکترونیکی	۴	۲/۹	۸۳/۳
دانلود	۲۳	۱۶/۷	۱۰۰
کل	۱۳۸	۱۰۰	-

جدول ۳ نمایانگر آن است که بیشترین استفاده از نوع اینترنت در بین پاسخگویان ۴۱/۳ درصد (۵۷ نفر) بوده است که مربوط به چت و یا گفت‌وگوهای اینترنتی است و ۱۷/۴ درصد (۲۴ نفر) از اینترنت در جهت جست‌وجو و دریافت مقالات علمی استفاده می‌کردند و ۲۰/۳ درصد (۲۸ نفر) از اینترنت برای بازی و سرگرمی استفاده نمودند و ۱/۴ درصد (۲ نفر) از اینترنت برای ایجاد صفحات وب استفاده نمودند که کمترین نوع استفاده از اینترنت را در بین پاسخگویان تحقیق حاضر دارا است و ۲/۹ درصد (۴ نفر) از اینترنت برای خواندن روزنامه‌های الکترونیکی استفاده نمودند و ۱۶/۷ درصد (۲۳ نفر) از اینترنت برای دانلود کردن استفاده نمودند.

جدول ۴ توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان بر حسب میزان استفاده از اینترنت

میزان استفاده	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کمتر از ۵ ساعت در هفته	16	6/11	11/6
۵-۱۰ ساعت در هفته	6	3/4	15/9
۱۰-۱۵ ساعت در هفته	3	2/2	18/1
۱۰-۲۰ ساعت در هفته	7	5/1	23/2
۲۰-۳۰ ساعت در هفته	37	26/8	5۰
بیشتر از ۳۰ ساعت در هفته	69	50	100
کل	138	100	-

داده‌های جدول شماره ۴ مؤید این نکته است که بیشترین میزان استفاده از اینترنت در بین پاسخگویان ۵۰ درصد بوده است. این امر نشان دهنده این است که نیمی از پاسخگویان بیش از ۳۰ ساعت در هفته از اینترنت استفاده می‌کنند و کمترین میزان استفاده از اینترنت در بین پاسخگویان ۲/۲ درصد است یعنی میزان استفاده از اینترنت در بین پاسخگویان بین ۲۰ تا ۱۰ ساعت در هفته بوده است.

جدول ۵ توزیع فراوانی و درصدی متغیر سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین	۲۹	۰/۲۱	۰/۲۱
متوسط	۸۸	۶۳/۸	۸۴/۸
بالا	۲۱	۱۵/۲	۱۰۰
جمع	۱۳۸	۱۰۰	-

داده‌های جدول ۵ میزان سرمایه اجتماعی در بین جوانان شهر همدان را نشان می‌دهد. داده‌های جدول نشان می‌دهد که ۰/۲۱ درصد از جوانان سرمایه اجتماعی پایینی دارند، ۶۳/۸ درصد از جوانان سرمایه اجتماعی متوسط دارند و تنها ۱۵/۲ درصد از جامعه آماری مورد مطالعه سرمایه اجتماعی بالای دارند.

جدول ۶ آزمون تفاوت میانگین اعتیاد به اینترنت بر حسب جنسیت

متغیر	مقوله	میانگین اعتیاد به اینترنت	انحراف معیار	T	درجه آزادی	سطح معنی‌داری Sig
جنسیت	پسر	۴۱/۰۵	۱۰/۱۳	۲/۳۷	۱۳۶	/۰۱
	دختر	۳۶/۴۱	۱۱/۶۵			

یافته‌های جدول شماره ۶ که در آن از آزمون (T Test) برای بررسی رابطه بین دو متغیر استفاده شده، حکایت از وجود رابطه معنی‌دار بین اعتیاد به اینترنت و جنسیت دارد.

جدول ۷ آزمون تفاوت میانگین بین اعتیاد به اینترنت، رشته تحصیلی و شبکه‌های مجازی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی‌داری Sig	مقدار F
رشته تحصیلی	اعتیاد به اینترنت	۰/۱	۱/۷۴
آزمون تفاوت میانگین اعتیاد به اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی			
متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی‌داری Sig	مقدار F
شبکه‌های اجتماعی مجازی	اعتیاد به اینترنت	۰/۰۳	۲/۶۵

آزمون تحلیل واریانس (Anove) برای بررسی رابطه بین دو متغیر در جدول شماره ۷ نشان‌دهنده عدم وجود رابطه بین اعتیاد به اینترنت و رشته تحصیلی است. همچنین جدول فوق، آزمون تحلیل واریانس (Anova)، تفاوت میانگین اعتیاد به اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی را نشان می‌دهد یافته‌ها حاکی از آن است که بین اعتیاد به اینترنت و عضویت در شبکه‌های مجازی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

جدول ۸ آزمون ضریب همبستگی پیرسون اعتیاد به اینترنت، سن و سرمایه اجتماعی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی‌داری Sig	ضریب همبستگی
سن	اعتیاد به اینترنت	۰/۹۳	۰-/۰۰۷
آزمون ضریب همبستگی پیرسون اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی			
متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی‌داری Sig	ضریب همبستگی
اعتیاد به اینترنت	سرمایه اجتماعی	۰/۱۷	۰/۱۱۷
آزمون ضریب همبستگی پیرسون اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی			
متغیر مستقل	متغیر وابسته	سطح معنی‌داری Sig	ضریب همبستگی
اعتیاد به اینترنت	سرمایه اجتماعی	۰/۱۷	۰/۱۱۷

آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین اعتیاد به اینترنت و سن در جدول شماره ۸ نشان می‌دهد که بین اعتیاد به اینترنت و سن رابطه معنی‌داری وجود ندارد. به علاوه در این جدول به آزمون فرضیات تحقیق حاضر نیز پرداخته شده است و نتایج نشان‌دهنده آن است که با توجه به فرضیه اول (به نظر می‌رسد به میزانی که اعتیاد به اینترنت افزایش می‌یابد سرمایه اجتماعی

کاهش پیدا می‌کند) بین اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی رابطه وجود ندارد و H_0 تحقیق حاضر تأیید می‌شود. این قضیه نیز در مورد فرضیه دوم تحقیق نیز صدق می‌کند و فرض H_0 تأیید می‌شود به این معنی که بین اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی رابطه وجود ندارد.

جدول ۹ خلاصه مدل رگرسیون چند متغیره تبیین کننده سرمایه اجتماعی (با ورود سن و معدل)

R	Square	Adjusted R Square	F	Sig
۰/۱۶۴	۰/۰۲۷	۰/۰۱۳	۱/۸۷۱	۰/۱۵۸

جدول ۱۰ ضرایب تأثیر مدل تبیین کننده سرمایه اجتماعی

متغیر	ضریب تأثیر غیر استاندارد (B)	ضریب تأثیر استاندارد (Beta)	T-value ارزش (T)	Sig (معناداری)
سن	-۱/۰۳۶	-۰/۱۶۴	۰/۱۶۴	۰/۰۵۸
معدل	-۰/۵۳۳	-۰/۰۴۲	-۰/۰۴۲	۰/۶۲۷

یافته‌های جدول شماره ۱۰ نشان می‌دهد، ضریب همبستگی چند گانه (R) معادل ۰/۱۶ بوده است. ضریب تعیین یا مجذور همبستگی پیرسون نیز نشان دهنده نسبتی از کل تغییرات متغیر وابسته است که با متغیرهای مستقل معادله حساب شده‌اند که این مقدار ۰/۲۷ بوده است. همچنین بر اساس مقدار ضرایب استاندارد شده بتا در این جدول می‌توان گفت که قوی‌ترین پیش‌بینی کننده متغیر وابسته، معدل (Beta=0/164) بوده است.

نتیجه‌گیری

با توجه به بسط روزافزون استفاده از اینترنت و نقش مهم وسایل ارتباطی نوین در زندگی اجتماعی به ویژه در بین جوانان و افراط برخی گروه‌های اجتماعی که نوعی اعتیاد و وابستگی روانی به این وسایل را ممکن است به دنبال داشته باشند، در برخی محافل و از زبان والدین و کارشناسان صرف وقت بیش از حد نوجوانان و جوانان در فضاهای مجازی، انجام بازی‌های رایانه‌ای و گپ و گشت‌های اینترنتی نوعی از هم گیسختگی عملکردی این قشر محسوب شده و نگرانی‌های بسیاری را برانگیخته است. در این باره محققان در این مقاله به بررسی رابطه اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی در بین جوانان شهر همدان پرداختند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد میانگین اعتیاد به اینترنت در میان جوانان شهر همدان ۳۹/۶۰ درصد است، همچنین یافته‌ها حکایت از وجود عدم وجود رابطه معنی‌دار بین سن، رشته تحصیلی و اعتیاد به اینترنت دارد. به‌علاوه یافته‌ها مؤید این

نکته هستند که بین اعتیاد به اینترنت و جنسیت تفاوت میانگین‌ها معنی‌دار بوده است. ضمناً بیشترین استفاده پاسخگویان از اینترنت به منظور گفت‌وگوی اینترنتی (چت) بوده است. بنابراین، با توجه به تعریف اعتیاد اینترنتی که در آن به طور متوسط افرادی که ۳۸ ساعت در هفته را صرف اینترنت می‌کنند معتاد تلقی می‌شوند، می‌توان گفت که (۵۰ درصد)، از پاسخگویان تحقیق حاضر نیز با بیش از ۳۰ ساعت در هفته در این دسته جای می‌گیرند. در مورد فرضیات تحقیق باید گفت که در فرضیه اول تحقیق حاضر، رابطه معنی‌داری بین اعتیاد به اینترنت و سرمایه اجتماعی یافت نشد و فرضیه H_0 تحقیق تأیید شد این قضیه نیز درباره فرضیه دوم تحقیق نیز صدق می‌کند و فرضیه H_0 نیز تأیید شد. در نهایت با توجه به سطح‌بندی اعتیاد اینترنتی یانگ که به سه گروه (۲۰-۴۹) اعتیاد پائین و (۵۰-۷۹) اعتیاد متوسط و (۸۰-۱۰۰) اعتیاد بالا تقسیم می‌شود و از آنجائی که میانگین به دست آمده در این بررسی (۳۹/۶۰ درصد) است لذا پاسخگویان این تحقیق درباره میزان اعتیاد به اینترنت در دسته اول یعنی (اعتیاد پائین) قرار می‌گیرند، به عبارت دیگر می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان این بررسی با مشکلات جدی به دلیل استفاده از اینترنت مواجه نیستند و میزان استفاده آنها در حد نرمال است، اما در عین حال باید دقت کرد که نوع استفاده اغلب برای سرگرمی و نه لزوماً کسب اطلاع و اخبار و دانش بلکه برای گپ و گفت، در اتاق‌های گفت‌وگو صرف می‌شود و می‌توان انتظار داشت با روند روبه رشد نرخ استفاده و پوشش اینترنت در آینده این نرخ‌ها هم افزایش یابند. بنابراین، با توجه به مطالعات با نتیجه‌گیری‌های متناقض که در سایر مطالعات در خصوص رابطه بین سرمایه اجتماعی و اعتیاد اینترنتی نیز مشاهده شد، در این بررسی هم رابطه معنی‌داری بین این دو به دست نیامد.

منابع

- باقری بنجار، عبدالرضا و محمدرضا حشمتی (۱۳۸۹) بررسی اعتیاد به اینترنت بر افت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه شاهد تهران، همایش دانشجویی عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت.
- برتون، فیلیپ (۱۳۸۲) آیین اینترنت تهدیدی برای پیوند اجتماعی، ترجمه علی اصغر سرحدی و ن، جمشیدی، تهران، امیرکبیر.
- پاک سرشت، سلیمان و حسین نوری‌نیا (۱۳۸۶) بررسی پیامدهای کاربرد فراغتی اینترنت بر رفتارهای فراغتی جوانان تهرانی، فصلنامه انجمن ایرانیان (مطالعات فرهنگی و ارتباطات)، شماره ۳، صص ۷۸-۵۱.
- جوهری، فاطمه و لیلا باقری (۱۳۸۶) «تأثیر استفاده از اینترنت بر سرمایه اجتماعی و انسانی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تهران)»، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی، شماره ۵۹-۵۸.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵) «تحلیل شبکه در جامعه‌شناسی»، فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی، دوره دوم.
- حسینی، محمد حسین (۱۳۸۲) اینترنت وارزها: بررسی رابطه بین استفاده از اینترنت و گرایش دانشجویان به ارزش‌های سیاسی با تأکید بر آزادی بیان و مشارکت در حکومت، استاد راهنما: محمد عبداللهی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- خواجه موگهی، ناهید و مریم علاسوند (۱۳۸۹) «بررسی متغیرهای شخصیتی پیش‌بینی کننده اعتیاد به اینترنت»، مجله علوم پزشکی، شماره ۹، ۳۶۶-۳۵۹.
- دارنلی، جیمز و جان فدر (۱۳۸۴) جهان شبکه‌ای؛ درآمدی بر نظریه و عمل در باب جامعه اطلاعاتی، ترجمه نسرین امین دهقانی و مهدی شجاعی، تهران، چاپار.
- درگاهی، حسین و منصور رضوی (۱۳۸۶) «اعتیاد به اینترنت و عوامل مؤثر بر آن در ساکنان منطقه ۲ غرب تهران»، فصلنامه پیش، شماره سوم، صص ۲۷۲-۲۶۵.
- دوران، بهزاد (۱۳۸۱) تأثیر فضای سایبرنتیک بر هویت اجتماعی، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۴) «سرمایه اجتماعی و نقش آن در حیات اجتماعی و اقتصادی»، مجله رشد آموزش علوم اجتماعی (ویژه نامه سرمایه اجتماعی)، دوره نهم، شماره ۲، صص ۱۶-۱۰.
- شایق، سمیه و آزاد، حسین و بهرامی، هادی (۱۳۸۸) «بررسی اعتیاد به اینترنت و رابطه آن با ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانان شهر تهران»، مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی، سال یازدهم، شماره دو، صص ۱۵۸-۱۴۹.
- عبداللهی، محمد و میر طاهر موسوی (۱۳۸۶) «سرمایه اجتماعی در ایران وضعیت موجود دورنمای آینده و امکان‌شناسی گذار»، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۲۵، ۲۳۴-۱۹۵.
- عبداللهیان، حمید و آوات رضانیا (۱۳۸۷) «خود و اظهار خود در فضای مجازی: مطالعه موردی کاربران سایت کلوب دات کام»، فصلنامه انجمن ایرانیان (مطالعات فرهنگی و ارتباطات)، سال چهارم، شماره ۱۳، صص ۲۹-۱۱.
- عبداللهی، محمد (۱۳۸۶) «سرمایه اجتماعی در ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان‌شناسی گذار»،

- فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵، صص ۲۳۳-۱۹۵.
- کیوی، ریمون و لوک وان کامپنهود (۱۳۷۱) روش تحقیق در علوم اجتماعی، ترجمه عبدالحسین نیک گهر، دوم، تهران، مرکز نشر دانشگاهی
- معیدفر، سعید و دیگران (۱۳۸۵) «مطالعه پدیده استفاده اعتیادی از اینترنت در بین نوجوانان و جوانان (۲۵-۱۵) ساله شهر تهران»، فصلنامه رسانه، شماره ۴، صص ۶۸-۳۹.
- ناستی زایی، ناصر (۱۳۸۷) «بررسی ارتباط سلامت عمومی با اعتیاد به اینترنت، طبیب شرق»، دوره ۱۱، شماره ۱.
- نقدی، اسدالله و دیگران (۱۳۸۹) «سرمایه اجتماعی و نقش آن در فعالیت‌های اقتصادی با نگاهی به استان همدان»، جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیست و یکم، شماره چهارم.
- ویزسفر، فاطمه (۱۳۸۶) «بررسی میزان اعتیاد به اینترنت در استفاده کنندگان از کافی نت‌های شهر لار»، فصلنامه اصول بهداشت روانی، سال هفتم، شماره بیست و پنج و بیست و شش، صص ۳۳-۲۷.
- یوتوکایاماچی و چین فرانکو کوژه (۲۰۰۲) گره‌گشایی تأثیر اجتماعی اینترنت: پیمایش بزرگ مقیاس، دانشگاه اندرسون و دانشگاه یو سی ال ای (www.Forum.p30pars.com).

- Beard. KW (2002) Internet addiction: Current status and implication for employees. J Employ Counsel 2-11.
- Charmaine D. Caldwell & Teddi J. Cunningham (2010). Internet addiction and students: Implications for school counselors.
- Chi Hung , k. Yen je- Yu (2005) Gender different and related factores affecting online gaming addiction among Taiwanese adolescent. The journal of nervous and mental disease.193 (4): 273-277.
- Dejoie. JF (2001) Internet addiction: A Different Kind of addiction. Rev-Med-Liege, National Library of Medicine National Institutes of Health.523.
- Dudwick N & Kuehhnnast K (2006) Analyzing Social Capital: A Guide to Using Qualitative Methods and data". World Bank Institute Washington , D.C
- Fitzpatrick. J (2008) Internet Addiction: Recognition and intervention. J Psychiatr Nurs. 59-60.
- Furstenberg, Frank F, Jr; Mary Elizabeth Hughes (1995) Social Capital And successful Development among At- Risk Youth, Journal of Marriage and the family, vol.57,No.3, pp.580-592
- Greenfield. D. (1999) Virtual Addiction: Help for Netheads, Cyberfreaks, and Those Who Love Them.Oakland, CA: New Harbinger Publication.page3.
- Harpham. T., Grant, E., Thomas, E., (2002). Measuring Social Capital Within Health Surveys: Key Issues. Reserch Report. Health Policy and Planning 17, 106 – 111.
- Krrat, R (1999) Internet can make you lonely depressed. New Yourk Times p. a 12. September 30.
- Laura M. Padilla-Walker, Larry J. Nelson, Jason S. Carroll, & Alexander C. Jensen (2009). More Than a Just a Game: Video Game and Internet Use During Emerging Adulthood, Springer Science Business Media.
- Li, S.Q.Xie and A. Wong (2008) The relationship between age, gender, family support, and internet addiction. www. Allacademic.com
- Mankit chang, Sally Pui Man Law (2008) Factor structure for Young’s Internet Addiction Test: A confirmatory study Computers in Human Behavior. 2597–2619.

- Nalwa.K,& Anand , A.P (2003) Internet Addiction instudents: a Cause of Concern. *Cyber Spychology and Behavior*.653-656.
- Orzack MH (1999) Computer addiction when monitor become control center. *J psychosoc-nurs- ment- serv.* 39 (3): 40-47
- Peter M. Yellowless , shayna Marks (2007) Problematic Internet use or Internet Addiction? *Computers in Human Behavior*. 1447–1453.
- Scherer, K. (1997) College life online: Healthy and unhealthy Internet use, *J. College Stud.*
- Siomos, konstantionse, evaggelia. D. dafouli, dimitrios A. braimiotis, odgsseas D. mouzas, and nikifors V. Angelopoulos *Cyber psychology and behavior* 11 (6): 653- 657
- Wellman. Barry (2001) Does the Internet Increase, Decrease, or Supplement Social Capital? *American Behavioral Scientist* 436- 455.
- Wellman. Barry (1997) An electronic group is virtually a social network. In S. Kiesler (Ed.), *The culture of the internet*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Young KS. Caught in the net (1996) Internet addiction the emergence of a new clinical disorder. *Cyber psychology and behavior* 1 (3): 237- 244
- Young KS. Caught in the net (1998) How to recognize the sings of internet addiction and a winning strategy for recovery. 1 Edition, John Wiley & Sons: New York.

Archive of SID